

Fremtidens lærende bygninger

Av forsker Robert Bye, Trøndelag forskning og utvikling AS

I Nord-Trøndelag er det planlagt at det skal bygges skoler for

nærmere to milliarder kroner i de neste tre til fem år. For fylkeskommunen og kommunene er dette store økonomiske løft. Slik Trude Holm nylig påpekte i et innlegg i Trønder-Avisa er det økonomiske aspektet bare én side av denne saken. Minst like viktig er hvordan man får til best mulig bygg som legger til rette for et godt læringsmiljø.

Ideen om det nøkkelferdige bygget har tradisjonelt stått sterkt. Etter at bygget er ”ferdig” flytter brukerne inn, og eventuelle endringer som skjer med bygget i etterkant av byggingen har blitt sett på som en konsekvens av dårlig prosjektering, eller av at bygget brukes feil. Spørsmålet er om dette er en god forståelse av hva et bygg er. På engelsk er ordet ”building” både verb og substantiv, og på den måten både en handling og et resultat. Dette peker mot at en bygning egentlig aldri blir ferdig, og at det er snakk om en kontinuerlig pågående prosess. I et slikt perspektiv blir det meningsfullt å si at en bygning aldri eksisterer bare i og for seg selv. En skole er meningsløs uten elever og lærere. Et bygg er et samspill mellom brukerne og det materielle. Bygget blir aldri ferdig, men er derimot i en kontinuerlig læringsprosess med gjensidig tilpassing til endrede bruksmønstre over tid. Eksempelvis

vil det i en skolesektor med skiftende pedagogiske modeller derfor være uklokt å bygge etter det som er dagens rådende modell. Derimot er det et poeng å bygge så fleksibelt som mulig.

Vegen til omgjøring og tilpasninger vil ofte være kort. Det kan være en vegg som ikke skulle ha vært der, eller en dør som ikke er der, eller at romløsningen ikke er i samsvar med hvordan bygget brukes. Ofte skyldes dette et misforhold mellom det som kan kalles designlogikk og brukslogikk. Det trenger ikke være samsvar mellom hvordan designeren ser for seg at en ting skal brukes, og hvordan tingen faktisk blir brukt. En måte å se dette ”brukerproblemet” i teknologiutvikling på, er at det handler om å fremskaffe løsninger som er tilstrekkelig attraktive til at et tilstrekkelig antall potensielle brukere kan gi uttrykk for tilstrekkelig interesse eller behov. I en slik forstand blir brukerproblemet et kunnskapsproblem hvor brukernes behov bør danne grunnlaget for designprosessen.

I et slikt perspektiv innebærer tanken om å få til et best mulig bygg at brukerne må involveres. Brukermedvirkning er ikke noe nytt. Men argumentet har tidligere vært medvirkning som viktig i forhold til både demokratisering og effektivisering av byggeprosessen. De dominerende forståelsene av brukerproblemet i byggeprosesser har fokusert på at det eksisterer et kunnskaps- og demokratiunderskudd. Kunnskapsunderskuddet handler om at

de prosjekterende i byggeprosessen ikke har tilstrekkelig kunnskap om brukernes ønsker og atferd, og derfor prosjekterer bygninger som ikke er tilpasset brukernes behov. Samtidig har de prosjekterende en utfordring i det at brukerne ikke har tilstrekkelig informasjon i byggeprosessen, og dermed ikke mulighet og oversikt til å komme med innspill på prosessen.

Problemet har vært at medvirkningsprosessene har hatt preg av å være skinnprosesser hvor brukerne har fått liten reell innflytelse. De har fått komme med innspill på fargevalg og møblement, men ellers hatt lite å si. Nye måter å bygge på, som for eksempel samspill eller partnering, åpner for en langt mer omfattende brukermedvirkning hvor brukerne er med fra begynnelsen og deltar aktivt i alle faser av prosjekteringen av bygget.

Hvordan får vi så til reell brukermedvirkning? Byggherren har til syvende og sist ansvaret for byggeprosessen, og avgjør i hvor stor grad brukerne skal involveres i prosessen. Brukerinvolvering tidlig i prosessen kan resultere i mer fornøyde brukere, og dermed bedre bygg. Dette kan medføre et lengre og mer kostbart forarbeid. Penger brukt i tidligfase kan imidlertid være med på å senke totalkostnadene på bygget. I de ulike byggeprosessene som nå skal i gang i Nord-Trøndelag vil det derfor være viktig at en har gode prosesser i

forhold til brukermedvirkning, slik at en kan få til best mulige bygg. I tillegg til reell innflytelse på byggeprosessen får de også forståelse for, og innsikt i, ulike avgjørelser og kompromiss som blir gjort i en slik prosess. Gjennom utstrakt medvirkning i tidligfase vil derfor en konsekvens kunne være at brukerne i en metaforisk forstand flytter inn i bygget på et langt tidligere tidspunkt og dermed visker ut skillet mellom byggefase og bruksfase.

Denne kronikken sto på trykk i Trønder-Avisa, 25. august 2008.

